

УДК 337.37.01:159.9

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-1-109-119

THEORETICAL FOUNDATIONS OF PRESCHOOL CHILDREN'S INDEPENDENCE EDUCATION

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Natalia GRIGORIEVA,
postgraduate student

Наталія ГРИГОР'ЄВА,
аспірантка

grigorjeva00@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7650-4577>

Berdiansk State Pedagogical
University

Бердянський державний
педагогічний університет

✉ 4, Schmidta St.,

✉ вул. Шмідта, 4

Berdiansk, Zaporizhzhia region,
71100

м. Бердянськ, Запорізька обл.,
71100

Original manuscript received: February 03, 2021

Revised manuscript accepted: April 15, 2021

ABSTRACT

The article deals with theoretical analysis of scientific achievements on the problem of preschool children's independence education. Children's independence is becoming the subject of increased attention for scientists, teachers and educators. Today, people who are active, focused, quick-minded, able to think creatively are highly demanded in professional activity. Therefore, modern education faces the problem of children's independence, initiative, activity formation and development.

The article has revealed the essence of "independence" concept. Generalized approaches to the understanding and interpretation of independence by the famous researcher O. Udina have been presented by the author. The peculiarities of defining the concept of "preschool children independence" have been considered on the basis of teachers and psychologists' views on this problem. The relevance of the topic has been substantiated. The variety of approaches to the independence genesis has been highlighted. The author has emphasized the fact that each age stage is characterized by quantitative and qualitative changes in the formation of independence. The scientists' views on the impact of preschool children certain activities on the independence emergence and development have been summarized.

Based on the analysis of psychological and pedagogical research, independence is characterized as a basic personality quality and as a characteristic of the activity mode, its structure, components.

The reasons for the lag in the development of independence have been indicated. The article emphasizes that preschool childhood is the most favorable age for upbringing. The stages and components of independence formation in junior and senior preschool age have been named, psychological and pedagogical conditions for its formation have been defined.

The paper outlines the issues that require further research on the problem of independence in preschool children.

Key words : independence, preschool children independence, personality quality, activity, preschool age, structure of independence, age crises.

Вступ. Реформування системи дошкільної освіти зумовлює посилення інтересу до соціальних аспектів виховання дітей. У Законі України «Про освіту» підкреслюється, що вміння орієнтуватись у конкретних життєвих обставинах і прагнення самостійно думати, діяти, працювати – якості, необхідні сучасній людині.

У Базовому компоненті дошкільної освіти – Державному стандарті першої освітньої ланки, визначено базові якості особистості, формуванню і розвитку яких у дошкільному дитинстві необхідно приділяти особливу увагу. Серед інших поняття «самостійність» кваліфікується як особистісне утворення, що визначає здатність дошкільника діяти незалежно від керівництва й допомоги дорослого, звертатись до нього у випадку об'єктивної необхідності, «виявляти ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі» (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021: 2). З огляду на це зростає значущість дослідження проблеми самостійності в дітей дошкільного віку як основи їхньої активної життєдіяльності в дитинстві та в майбутньому.

Метою статті є узагальнення визначень понять «самостійність», «самостійність дітей дошкільного віку» в психолого-педагогічній літературі та підходів науковців щодо питання структури, генезису і ролі діяльності в процесі формування самостійності дітей дошкільного віку.

Для досягнення мети використані теоретичні методи дослідження: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень.

Результати та дискусії. Проблема самостійності вивчалася у різних аспектах, а саме: суть самостійності, її природа (Г. Бал, П. Підкасистий, А. Хрипкова); структура і співвідношення компонентів самостійності (Ю. Дмитрієва, Г. Годіна, Т. Гуськова); етапи, умови і методи розвитку самостійності (З. Єлісеєва, Н. Кривога, А. Люблінська, К. Кузовкова); взаємозв'язок самостійності з різними психічними процесами (Т. Горбатенко, Д. Ольшанський, Н. Циркун).

Загальнотеоретичні засади становлення та розвитку самостійності як особистісної якості, характер її виявлення в ранньому онтогенезі були закладені в працях Н. Аксаріної, Л. Божович, Д. Ельконіна, О. Запорожця, Я. Неверович та ін.

У психолого-педагогічній літературі самостійність як якість особистості дітей дошкільного віку характеризується в контексті морального розвитку (Ш. Амонашвілі, Л. Пименова, К. Оспанова) та розумового розвитку й пізнавальної активності особистості (П. Блонський, І. Лернер, Г. Люблінська, М. Поддьяков).

Специфіка виховання самостійності в дітей раннього та дошкільного віку вивчалася дослідниками в різних видах діяльності: гри (Л. Артемова, Ю. Демидова, М. Марусинець, С. Марутян, Н. Михайленко та ін.); праці (О. Андрейчик, Р. Буре, Л. Островська та ін.); спілкуванні (В. Кузьменко та ін.), продуктивних видах діяльності (Н. Ветлугіна,

Г. Григор'єва, О. Дронова, Т. Казакова, Т. Комарова, Н. Сакуліна, О. Удіна та ін.).

Окремі аспекти впливу родини та закладу дошкільної освіти на становлення самостійності в дитини (психолого-педагогічні умови, виховна позиція дорослих, характер сімейного життя) розкрито в працях Н. Авдєєвої, З. Гуріної, О. Кононко, К. Крутій, Г. Люблінської, Т. Піроженко та ін.

Питання ролі самостійності в процесі адаптації до дошкільного освітнього закладу вивчала Т. Філютіна.

Відповідно до поставленої мети ми здійснили аналіз визначення поняття «самостійність» у словниках:

- одна з властивостей особистості, яка характеризується двома факторами: 1) сукупністю знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; 2) ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності (Гончаренко, 1997: 297);

- уміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва, самостійні дії (Академічний тлумачний словник української мови).

Дефініція «самостійність» тлумачиться науковцями неоднозначно. Відома дослідниця проблеми О. Удіна узагальнила підходи до розуміння і трактування цього поняття, що існують у психолого-педагогічній науці, як:

- вольового розвитку особистості (В. Крутецький, Н. Левітов, В. Селіванов, А. Ковальов). Самостійність визначається як суттєва вольова якість, яка асоціюється з незалежністю;

- морального розвитку як моральної якості особистості (Л. Висотіна, Л. Піменова, З. Пономарьов, К. Оспанова). Самостійність кваліфікується як генералізоване ставлення до вибору та реалізації моральних цінностей, що закріпилося у моральному досвіді;

- розумового розвитку й пізнавальної активності особистості (Д. Богоявленська, І. Лернер, О. Люблінська, О. Матюшкін, М. Поддьяков, А. Щербаков);

- інтегральності якостей особистості, що поєднує в собі інтелектуальну, емоційно-моральну та вольову сторони особистості (Т. Бабаєва, Т. Бистрова, П. Виноградов, Т. Ісаєва, О. Кононко, Л. Круглова, Г. Поддубська, М. Силаєва й ін.). Самостійність визначається як генералізована якість особистості, що виявляється в ініціативності, критичності, самооцінці й почутті особистої відповідальності за власну діяльність і поведінку.

Т. Піроженко виділила самостійність як одну з особистісних рис характеру людини, що сприяє розвитку спрямованості на самореалізацію та творче самовизначення. Цієї ж позиції дотримується і Т. Мінакова, яка прояв самостійності бачить у збільшенні темпу роботи, виконанні завдань з неповною інструкцією, вибір найбільш раціональних прийомів практичної діяльності.

Дослідниками В. Котирло, Л. Подоляк, О. Проскурою підкреслено діяльнісний аспект у визначенні цього поняття : уміння думати, виконувати завдання, відповідно поводитися без сторонньої допомоги чи контролю.

У соціальній психології «самостійність» характеризує позицію індивіда в групі, тому пов'язується із такими характеристиками особистості, як самоствердження, самовизначення, самодостатність.

Відносно дітей дошкільного віку трактування самостійності має свої особливості. За визначенням Г. Беленької, Н. Гавриш, В. Маршицької, О. Рейпольської, це вольова якість особистості, яка полягає в здатності діяти незалежно від керівництва і допомоги ззовні, звертатися за нею в разі об'єктивної необхідності; ініціювати власні рішення; покладатися на свій життєвий досвід (Беленька, 2015).

З. Гуріна розглядала самостійність дітей раннього віку як стійке особистісне утворення, тенденцію поведінки, вияв активності, що набуває сталої форми, перетворюється на особистісну якість, засвідчує повторюваність певного стилю і стратегії. На її думку, самостійність є комплексною, інтегрованою характеристикою особистості з такими складниками, як незалежність, ініціативність, самооцінка.

М. Савченко представила різноманітні підходи до поняття «самостійність» дитини дошкільного віку : риса характеру, що виявляється в різних сферах навчальної діяльності (М. Брода); особистісна якість, яка передбачає незалежність суджень і дій, відповідальність за свої вчинки та їх наслідки, здатність діяти без допомоги й підказок інших (І. Левіна, О. Савенков); якість особистості, що формується в процесі відповідної діяльності, характеризується здатністю дитини застосовувати набуті знання на практиці (Ю. Демидова); відносно стійка характеристика дитини, що виявляється з певною постійністю в різних ситуаціях (О. Кононко). Дослідниця запропонувала й власне визначення самостійності дітей дошкільного віку, представивши її морально-вольовою якістю, що характеризується свідомим і відповідальним ставленням до діяльності, виявляється в наполегливості, ініціативності, критичності під час розв'язання нового завдання, прагненні діяти без сторонньої допомоги, зверненні за допомогою дорослого лише в разі потреби.

Вітчизняні психологи О. Кононко, С. Ладивір наполягають на тому, що дитину можна вважати самостійною (у межах вікових можливостей), якщо прояви її активності достатньо стійкі й виявляються в різних видах діяльності, при різному настрої та обставинах.

Існують підходи і щодо генезису самостійності в дошкільному дитинстві. Такі психологи і педагоги, як Л. Виготський, З. Гуріна, Д. Ельконін, О. Кононко, С. Теплюк вважали ранній вік періодом перших проявів самостійності. Так, О. Кононко називає цей період «відправною точкою» у формуванні самостійності. З. Гуріна зауважує, що самостійність «тільки починає своє становлення» і проявляється в «елементарних формах у різних життєвих ситуаціях».

О. Лісовець стверджує, що поява перших ознак самостійності з'являється в період «кризи 1 року», коли починає зростати незалежність дитини від дорослого, пов'язана з переходом від біологічного типу розвитку до соціального.

М. Годіна, Т. Гуськова, Г. Люблінська розглядають появу тенденції до самостійності у дітей в період «кризи 3-х років» і вважають його базовим для її розвитку на наступних вікових етапах. Рушійною силою виступає протиріччя між потребою дитини бути самостійною та об'єктивною її залежністю в цьому віці від дорослих. Це період інтенсивного розвитку самостійності, що проявляється в усіх сферах життя і діяльності дитини й характеризується усвідомленням власних можливостей, проявом суб'єктної позиції «Я сам!». Імітуючи діяльність дорослих, дитина починає здійснювати самостійну діяльність, усвідомлюючи себе «суб'єктом». У стосунках із дорослим теж відбуваються зміни: дитина віддаляє себе від дорослого, протистоїть йому, а згодом починає будувати партнерські відносини. Основними симптомами цієї кризи, за визначенням Л. Виготського, є негативізм, впертість, норовистість та свавілля дитини, протест проти оточуючих. За цими негативними симптомами стоять особистісні новоутворення: «система Я», особиста дія, свідомість «Я сам», почуття гордості за свої досягнення.

Відставання в розвитку самостійності в дошкільників в більшості випадків є наслідком неправильної організації діяльності дітей, помилок у вихованні, а саме: зайва регламентація їхньої діяльності, постійний контроль і надмірна опіка, переважання прямих прийомів керівництва діями дітей.

Дослідники Н. Аксаріна, Р. Буре, М. Лісіна розглядають молодший дошкільний вік як «вихідний у перших проявах справжньої самостійності дитини» (Лісовець, 2018: 31). О. Удіна підкреслює важливість цього періоду для формування самостійності, яке послідовно проходить мотиваційний, виконавський етапи та етап контролю.

Як вважає О. Кононко, самостійні дії переддошкільника, розвиваючись і отримуючи системність, до початку дошкільного віку починають набувати форму діяльності. У різних її видах до середнього дошкільного віку починають проявлятися різні форми самостійної поведінки, яка, набуваючи стійкості в старшому дошкільному віці, переходить у тенденцію, що є свідченням прояву самостійності як якості особистості.

Різні види дитячої діяльності мають особливий, специфічний вплив на розвиток дитини, а також окремих якостей, які є підґрунтям для появи та розвитку самостійності. Дослідники відмічають, що гра сприяє розвитку активності й ініціативності, уяви дитини (Д. Ельконін, С. Марутян), рухливі ігри – розвитку довільності (В. Шадриков). Дитяче експериментування впливає на становлення цілеспрямованості діяльності (М. Поддьяков). Трудова діяльність закладає основу для формування усвідомлення дій, уміння планувати, наполегливості (Є. Герасимова, В. Логінова).

На думку А. Атарової, умовою розвитку самостійності дитини буде інтеграція дитячих видів діяльності, що здійснюватиметься педагогом і дітьми в певному предметно-просторовому середовищі, при цьому педагог підтримує дитину та забезпечує особливий режим організації її діяльності.

Самостійність дітей спочатку має репродуктивний, відтворювальний характер, згодом набуває елементів творчості. Залежно від характеру наслідування дитини дій дорослого науковці В. Аванесова, Н. Аксаріна, Г. Годіна, Г. Люблінська виділяють три ступені самостійності. Перший проявляється у виконанні дитиною установлених правил і вимог у звичайній обстановці. Показником другого ступеня є вміння дитини застосовувати без підказки й допомоги дорослого звичні дії в нових, але подібних до звичайних умов. Характерною рисою третього ступеня самостійності є її прояви за будь-яких умов.

Науковці відрізняють самостійність як якість особистості і як характеристику діяльності дитини, ситуативний прояв.

Т. Власова у змістову характеристику самостійності як складної інтегративної якості включає ініціативність, незалежність, відповідальність, які доповнюють одна одну та одночасно створюють самостійність.

У дослідженнях О. Кононко визначено, що активність і самостійність дитини дошкільного віку має тісний зв'язок з волею, тому що виконання завдання вимагає від дитини цілеспрямованості, уміння проявляти наполегливість. Вольові риси особистості вважаються стрижнем самостійності. У самостійної дитини завжди достатньо розвинена воля, така дитина рішуча у своєму виборі та оцінках, упевнена в досягненні мети. Залежна дитина завжди безвільна. Вона, навіть якщо й володіє знаннями, не вміє самостійно реалізувати свої здібності. Дослідниця не відкидає існування певного зв'язку між самостійністю й емоціями дитини: завдання, яке пропонує їй дорослий для виконання, має стати її завданням, набути для неї смислового значення, викликати емоції.

Узагальнюючи результати аналізу підходів щодо виховання самостійності як особистісної якості, М. Савченко виділяє в її складі такі компоненти: вольовий, поведінковий, морально-ціннісний, когнітивний. Аналізуючи поглядів педагогів і психологів щодо складників самостійності як базової якості особистості, дослідниця доводить, що незалежно від умовного поділу всі вони тісно переплітаються, їх складники можуть характеризувати ступінь розвитку кожного з цих компонентів залежно від змісту і спрямованості діяльності дитини. Відповідно до цього в структурі самостійності виділяють особистісний та діяльнісний критерії.

У дослідженнях Г. Годіної, Ф. Ізотової, М. Крулехт, І. Лернера, Л. Порембської, О. Удіної, Н. Шибанової самостійність розглядається як спосіб діяльності.

О. Удіна визначає самостійність як спосіб діяльності, зумовлений тим, що дитина дошкільного віку з раннього дитинства пов'язана з освоєнням різних видів діяльності (предметної, ігрової, трудової, продуктивної, пізнавальної). Дослідниця підкреслює, що формування самостійності як характеристики способу діяльності є першим етапом у розвитку цього явища й виступає функціональною сходинкою до формування самостійності як якості особистості. Якщо самостійність визначено як спосіб діяльності, її структура є ідентичною компонентам діяльності (мотив, мета, способи діяльності), а методика будується на формуванні уміння діяти без допомоги ззовні, поступово передаючи виконання окремих елементів діяльності самій дитині для самостійного здійснення без втручання дорослого. Ступінь самостійності дитини при цьому буде характеризуватися як ступінь її незалежності від допомоги ззовні. Саме так визначає самостійність Г. Годіна, у дослідженнях якої акцентовано на вивченні проблеми становлення самостійності в дітей дошкільного віку. Авторка розглядає самостійність як певну незалежність дитини від дорослого, здатність ставити мету, досягати її відомими способами. Проявляючи самостійність, діти в результаті звільняються від опіки дорослого.

Р. Павелків робить висновок, що самостійність – це прояв основ формування характеру і такі вміння: діяти за власною ініціативою; виконувати звичні справи без звернення за допомогою і контролю дорослого; усвідомлено діяти в ситуації заданих вимог та умов діяльності та нових умовах (визначити мету, врахувати умови, здійснювати елементарне планування, отримати результат); здійснювати елементарний самоконтроль і самооцінку результатів діяльності (Дудник, 2018: 121).

Відомі дослідження, у яких визначені й схарактеризовані етапи становлення та розвитку самостійності в різні періоди дошкільного дитинства. Так, В. Маршицька виділяє три етапи і три компоненти становлення самостійності в молодшому дошкільному віці: перший етап (мотиваційний) – самостійність властива лише на рівні наміру; другий етап (виконавський) – здатність здійснювати доцільні дії, які приводять до досягнення поставленої мети; третій етап (контролю) – співвідношення результату діяльності з попереднім наміром. У старшому дошкільному віці простежуються чотири етапи: перший – мотиваційно-цільовий (етап усвідомлення і постановки мети); другий – змістово-виконавський (виконання доцільних дій); третій – процесуально-регулятивний (етап зіставлення змісту і доцільних дій, їх регуляція в процесі виконання дій); четвертий – контрольно-оцінний (етап самоконтролю і самооцінки). При цьому показниками вияву самостійності будуть: незалежність дій і вчинків особистості, прагнення реалізувати свої плани без сторонньої допомоги; здатність активно, ініціативно ставити і вирішувати різні завдання діяльнісного характеру.

У роботах К. Кузовкової визначені рівні самостійності дошкільників, які залежать від змісту конкретної діяльності, здійснюваної дитиною без допомоги дорослих:

- високий рівень характеризується усвідомленим керівництвом власною поведінкою, ініціативою, активністю, що говорить про прагнення дитини до виявлення самостійності у власних діях. Такі дошкільники позитивно ставляться до самостійності;

- середній рівень розвитку самостійності характеризується тим, що в дітей проявляється прагнення до самостійності, проте не завжди успішно. Такі діти потребують допомоги дорослого;

- низький рівень характеризується тим, що в дітей ніяким чином не проявляється бажання зробити щось самостійно. У таких дітей не спостерігається позитивного емоційного ставлення до розвитку самостійності.

Висновок. Різноманітність тлумачень у психолого-педагогічній науці дефініції «самостійність» свідчить про багатогранність та складність цього явища.

Існують різні підходи й щодо визначення сутності цього поняття стосовно дітей дошкільного віку.

Незважаючи на розбіжності в поглядах на процес розвитку самостійності дітей дошкільного віку, загально визнаною є оцінка дошкільного періоду як сенситивного у вихованні цієї якості. Загально визнаною є також і оцінка значення самостійності в становленні дитини як особистості.

Самостійність проявляється і розвивається в різних видах дитячої діяльності. Для кожного вікового етапу характерне існування таких видів діяльності, у яких формування самостійності відбувається більш успішно. У ранньому віці – це предметна діяльність, спілкування з дорослим, початки самообслуговування, у дошкільному – ігри, продуктивні види діяльності, пізнавальна, трудова діяльність.

Виховання самостійності матиме результат, коли будуть створені відповідні психолого-педагогічні умови; коли дорослий буде активно спонукати дитину до прояву ініціативи, вчитиме планувати свою діяльність, формувати мету, знати способи її досягнення і бачити кінцевий результат.

Подальших досліджень потребує визначення умов та розробка системи виховного впливу щодо розвитку самостійності в дітей у закладі дошкільної освіти та сім'ї.

Література

Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/>

Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>

Выготский Л. Психология развития ребенка / Л. Выготский. – М.: Смысл,

Ексмо, 2004. – 512 с.

Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Х. : Мадрид, 2015. – 220 с.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.

Гуріна З. В. Розвиток самостійності як базової характеристики підростаючої особистості дитини / З. В. Гуріна // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць; КПНУ імені Івана Огієнка; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2010. – Вип. 9. – С. 65-74.

Дудник Н. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку / Н. Дудник // Гірська школа українських Карпат. – 2018. – № 19. – С. 118-122.

Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Закон України «Про освіту». – Режим доступу до електронного документа : [http : //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text).

Кононко Е. Л. Я – сам / Кононко Е. Л. – Киев: Радянська школа, 1983. – 96 с.

Кузовкова К. П. Формирование общественно направленной самостоятельности у детей старшего дошкольного возраста / : учеб. пособие для спецкурса / К. П. Кузовкова ; Перм. гос. пед. ин-т, Кафедра дошкольной педагогики. – Пермь : [б. и.]. – 1975. – 57 с.

Лісовець О. Особливості становлення і розвитку самостійності дитини у дошкільному віці / О. Лісовець // Психолого-педагогічні науки. – 2018. – № 3. – С. 28-34.

Маршицька В. В. Психолого-педагогічні передумови виховання самостійності дитини старшого дошкільного віку у дошкільному навчальному закладі. [Електронний ресурс] – Режим доступу до електронного документа: <http://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/673>

Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – Київ : Академвидав, 2006. – 456 с.

Рейпольська О. Д. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Ольга Рейпольська, Ганна Беленька, Наталія Гавриш ; НАПНУ ; Інститут проблем виховання. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 329 с.

Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / М. В. Савченко ; ДВНЗ «Донбас. Держ. Пед. ун-т». – Слов'янськ, 2014. – 243 с.

Удіна О. М. Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / О. М. Удіна ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2008. – 21 с.

References

Akademichnii tлумachnii slovník ukráíns'koi móvi [Elektronnii resurs]. URL: <http://sum.in.ua/> [Academic Dictionary of the Ukrainian Language] [in Ukrainian]

Bazovii komponent doshkil'noi osviti (2021) [Elektronnii resurs] [Basic Component of Preschool Education [Electronic Resource]: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-viyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>

Vygotskii, L. (2004). Psikhologiya razvitiya rebenka [Psychology of Child Development] / L. Vygotskii. – M.: Smysl, Ehksmo [in Russian].

Belen'ka, G (2015). *Vikhovuemo bazovi yakosti osobistosti starshogo doshkil'nika v umovakh DNZ: metodichnii posibnik* [Bringing Up the Senior Preschooler Personality Basic Qualities in a Primary School: Methodological Guide] / G. Belen'ka, N. Gavrish, S. Vasil'eva, V. Marshits'ka S; za zag. red. N. Gavrish. – KH. : Madrid [in Ukrainian].

Goncharenko, S. U. (1997). *Ukraïnskii pedagogichnii slovnik*. K. : Libid. [in Ukrainian].

Gurina, Z. (2010). *Rozvitok samostiinosti yak bazovoi kharakteristiki pidrostayuchoi osobistosti ditini* [Development of Independence as a Basic Characteristic of a Child's Growing Personality], KPNU imeni Ivana Ogiienka; Institut psikhologii im. G. S. Kostyuka APN Ukraïni, 9, (pp. 65-74) [in Ukrainian].

Dudnik, N. (2018) *Vikhovannya samostiinosti u ditei doshkil'nogo viku* [Education of Independence in Preschool Children], Girs'ka shkola ukraïnskikh Karpat 19, (pp. 118-122) [in Ukrainian].

Zakon Ukraïni «Pro osvitu» [Elektronnii resurs] [Law of Ukraine "On Education"] [Electronic resource] Rezhim dostupu do elektronnoho dokumenta: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

Kononko, E. (1983). *Ya – sam* [I am Myself]. Kyiv : Radyans'ka shkola [in Ukrainian].

Kuzovkova, K. (1975). *Formirovanie obshchestvenno napravlennoi samostoyatel'nosti u detei starshego doshkol'nogo vozrasta : ucheb. posobie dlya spetskursa* [Formation of Socially Directed Independence in Senior Preschool Age Children: Textbook Manual for a Special Course]. Perm' :Perm. gos. ped. in-t, kafedra doshkol'noi pedagogiki [in Russian].

Lisovets', O. (2018). *Osoblivosti stanovlennya i rozvitku samostiinosti ditini u doshkil'nomu vitsi* [Features of Child Independence Formation and Development at Preschool Age], Psikhologo-pedagogichni nauki, 3, (pp. 28-34) [in Ukrainian].

Marshits'ka, V. *Psikhologo-pedagogichni peredumovi vikhovannya samostiinosti ditini starshogo doshkil'nogo viku u doshkil'nomu navchal'nomu zakladi* [Elektronnii resurs] [Psychological and Pedagogical Prerequisites for the Senior Preschool Age Child Independence Education in a Preschool Educational Institution] [Electronic Resource]. Rezhim dostupu do elektronnoho dokumenta: <http://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/673> [in Ukrainian].

Ponimans'ka, T. (2006). *Doshkil'na pedagogika: navchal'nii posibnik dlya studentiv vishchikh navchal'nikh zakladiv* [Preschool Pedagogy: a Textbook for Students of Higher Educational Institutions]. Kyiv : Akademvidav [in Ukrainian].

Reipol's'ka O. D. (2015). *Formuvannya bazovikh yakosteï osobistosti ditei starshogo doshkil'nogo viku v DNZ: monografiya* [Formation of Older Preschool Children' Basic Personality Qualities in Schools: a Monograph] Ol'ga Reipol's'ka, Ganna Belen'ka, Nataliya Gavrish ; NAPNU ; Institut problem vikhovannya. Kharkiv : «Drukarnya Madrid» [in Ukrainian].

Savchenko, M. (2014). *Vikhovannya samostiinosti u ditei starshogo doshkil'nogo viku v igrovii diyal'nosti : dis. ... kand. ped. Nauk : 13.00.08* [Education of Independence at Children of Senior Preschool Age in Games: Theses for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences : 13.00.08] SloV'yans'k : DVNZ «Donbas. Derzh. Ped. un-t» [in Ukrainian].

Udina, O. (2008). *Vikhovannya samostiinosti doshkil'nikov v obrazotvorchii diyal'nosti : avtoref. dis. ... kand.ped.nauk : spets. 13.00.08 «Doshkil'na pedagogika»* [Education of Preschoolers Independence in Art: Dissertation Thesis for the Degree of... Candidate of Pedagogical Sciences : 13.00.08 "Preschool pedagogy"], Kyiv :In-t problem vikhovannya APN Ukraïni [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена теоретичному аналізу наукового доробку з проблеми виховання самостійності в дітей дошкільного віку. Дитяча самостійність останнім часом все частіше стає об'єктом підвищеної уваги науковців, викладачів, педагогів. Це пов'язано не стільки з реалізацією особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходу до розвитку, виховання та навчання дітей, скільки з необхідністю вирішення завдання підготовки підростаючого покоління до умов життя в сучасному суспільстві. Сьогодні затребуваними в професійній діяльності є люди, які відрізняються активністю, цілеспрямованістю, вмінням творчо мислити, швидко вирішувати проблеми. Тому перед сучасною освітою стоїть питання щодо формування та розвитку в дітей самостійності, ініціативності, активності.

У змісті статті розкривається сутність дефініції «самостійність». Автором подано узагальнені підходи до розуміння і тлумачення самостійності відомою дослідницею О. Удіною. Розглянуто особливості визначення поняття «самостійність дітей дошкільного віку» на основі узагальнення поглядів педагогів і психологів стосовно цієї проблеми. Обґрунтовано актуальність теми, висвітлено різноманіття підходів щодо генезису самостійності. Акцентовано увагу на тому, що кожний віковий етап характеризується кількісними та якісними змінами у формуванні самостійності. Узагальнено погляди науковців щодо специфічного впливу окремих видів діяльності дітей дошкільного віку на появу і розвиток самостійності.

На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень охарактеризовано самостійність як базову якість особистості та як характеристику способу діяльності, її структуру, компоненти.

Вказано на причини відставання в розвитку самостійності. У статті підкреслено, що дошкільне дитинство – це найбільш сприятливий період для її виховання. Названі етапи і компоненти становлення самостійності в молодшому та старшому дошкільному віці, визначені психолого-педагогічні умови для її становлення.

У публікації окреслені питання, що потребують подальшого дослідження з проблеми виховання самостійності в дітей дошкільного віку.

Ключові слова: самостійність, самостійність дітей дошкільного віку, якість особистості, діяльність, дошкільний вік, структура самостійності, вікові кризи.